

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

The Model of Buddhism propagation of Buddhist monks in Thai society

พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติธนาโณ)

Phra Sriphacharodom (Laksana Kittinano)^๑

ชยุต ภาวนันท์กุล

Shayut Pavapanunkul^๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสารและภาคสนาม และสร้างเครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เมื่อได้ข้อมูลเชิงลึกแล้วนำไปถอดบทเรียนทำการสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ และได้จัดการสนทนากลุ่มโดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อยืนยันองค์ความรู้ให้ได้มาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยเกิดจากรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีตที่ต้องไปเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา หรือ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ ถึงแม้จะมีกระบวนการด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และด้านศาสนพิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยจำต้องอาศัยหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ามาพัฒนารูปแบบเพื่อให้มีแผนหรือยุทธศาสตร์สัมพันธ์เอื้อหนุนกันและกันได้ ๔ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบศาสนนโยบายด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่ ๒) รูปแบบการพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อการเผยแผ่ ๓) รูปแบบการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาเพื่อการเผยแผ่ และ ๔) รูปแบบความเป็นเอกภาพของกิจกรรมเพื่อการเผยแผ่

คำสำคัญ: รูปแบบ การพัฒนาศาสนบุคคล การบูรณาการองค์ประกอบศาสนา

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

^๒ หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Abstract

This research paper entitled: "The Model of Buddhism propagation of Buddhist monks in Thai society" with three objectives: (1) to investigate the problem of Buddhist propagation of Buddhist monks in Thai society. (2) to study the principles and methods of propagation of Buddha's teachings to develop the Buddhism propagation of Buddhist monks in Thai society. (3) To present the Buddhism propagation of Buddhist monks in Thai society. The research was conducted the qualitative research by the way of documentary and field research, data analysis was used as a guideline for in-depth interviewing. The research instrument was an in-depth interview, and bring its results for analysis for the new knowledge's factor. The group-interview is managed by the expert to guarantee and standardize the new knowledge's factor.

The results of the research show that the problems of Buddhist propagation of Buddhist monks in Thai society. This is due to the Buddhist propaganda style of Thai Buddhist monks in the past related to the enactment of monastic orders. There are three aspects of the monks' discipline: (1) administration; (2) education; and (3) public welfare. These are divided into five categories: (1) government; (2) religious education; 4) public utilities and (5) public housing. Despite the process of religious, religious, religious, religious and religious aspects. The propagation of Buddhism by Buddhist monks in Thai society must be based on the principles and methods of Buddhism propagation of the Buddha to develop a model to have a plan or strategy to support each other in four forms: 1) Management for propagation 2) Forms of religious development for propagation 3) Forms of integration of religious elements for propagation 4) Forms of unity of propagation activities

Keywords: Model, Religious Person Development, Integration of Religious Factor

๑. บทนำ

เนื่องจากสภาพปัจจุบันสังคมไทยมีความแปลกแยกหลากหลายในแนวความคิดและวิถีชีวิตอันเกิดจากการได้รับประสบการณ์การศึกษาและข้อมูลข่าวสารตามกระแสโลกทุนนิยม และสังคมยุคโลกาภิวัตน์^๑ ที่เน้นการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารอันล้ำยุคเป็นสิ่งสำคัญ วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุ^๒ โดยตกเป็นทาสของอารยธรรมที่ไหลบ่ามาจากต่างประเทศอย่างรวดเร็ว จนหลงลืมวิถีพุทธไปอย่างไม่รู้ตัวโดยขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่ชาติไทยมาช้านาน แม้พระสงฆ์จะคงทำหน้าที่ของตนด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถต้านกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่บริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเหมือนในอดีต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุ ๓ ประการ คือ (๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์มีลักษณะต่างรูปต่างทำไปตามความถนัดในรูปแบบและวิธีการที่สืบทอดและต่อเนื่องอย่างเคยชินของแต่ละรูปและแต่ละสำนัก โดยขาดการนำนโยบายและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายมาบูรณาการและปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพ จึงไม่ส่งผลดีในการเผยแผ่เท่าที่ควร (๒) พระภิกษุที่มีศิลปะในการถ่ายทอด ประกาศพุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพเป็นที่ดึงดูดประทับใจของประชาชนมีอยู่ในจำนวนจำกัด จึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมในด้านทักษะและวิธีการเผยแผ่นั้น ควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น (๓) ขาดการสนับสนุนด้านนโยบายและแผนแม่บทที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยมองว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีความสำคัญอยู่ที่ด้านอื่นๆ อีก ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศึกษา และ (๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ หรือคณะสงฆ์ ๕ ประเภทนั่นเอง ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ และ (๕) การสาธารณสงเคราะห์^๓ ถึงแม้จะมีกระบวนการด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และด้านศาสนพิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยก็ยังคงมีปัญหาแก้ไขไม่หมด

^๑ พระราชเมธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : ดำรงการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๙ - ๖๒.

^๒ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘๓.

^๓ พระวิสุทธินิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายธรรมสมามคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๑ - ๘๙.

ผู้วิจัยเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราควรมีการส่งเสริมให้รู้จักการคิดนอกกรอบ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและเป็นพลังการเผยแผ่ สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน มีการคัดกรองผู้ขอบวชที่มีบุคลิกภาพผู้นำด้านจิตวิญญาณ การระดมเงินสมทบจากบุคลากรมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้ช่วยวางบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ให้เหมาะกับยุคสมัย อีกทั้งควรแก้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และมอบอำนาจให้พระสงฆ์บริหารปกครองกันตามธรรมวินัย ให้มีการกระจายพระผู้ใช้อำนาจระดับภาคไว้ในพื้นที่ ถ้าจะมีพหุภาคีก็ไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายล่วงเกินอำนาจของธรรมวินัย ส่วนฆราวาสสมควรช่วยสนับสนุนให้มีศาสนนโยบายการปรีดีธรรม การปฏิบัติธรรม และการปฏิเวธธรรมขึ้นในพื้นที่ชุมชนชาวพุทธทั่วประเทศเพื่อเป็นการใช้ศาสนธรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ รวมถึงด้านต่างๆ คือ ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อการเผยแผ่ ด้านการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาเพื่อการเผยแผ่ และด้านความเป็นเอกภาพของกิจกรรมเพื่อการเผยแผ่ หรือว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยควรกลับไปทบทวนหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ได้หลักการและวิธีการหรือรูปแบบรวมไปถึงยุทธศาสตร์มาพัฒนาเปลี่ยนแปลงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยเริ่มจากสภาพของปัญหาในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย เมื่อได้ทราบสภาพของปัญหาในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยจะศึกษาทบทวนหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย เพื่อให้ได้รูปแบบใหม่ๆ ที่จะสามารถแก้ปัญหา และเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ทุกระดับ พร้อมทั้งเหมาะกับสถานการณ์ปัจจุบัน ตลอดจนสามารถนำไปปรับใช้ประโยชน์ในอนาคตต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

๒.๒ เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพภาคเอกสารและภาคสนาม การวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสารใช้วิธีการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ เรียบเรียง และนำไปเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามได้สร้างเครื่องมือการวิจัยคือแบบ

สัมภาษณ์เชิงลึกขึ้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสารแล้วนิมนต์/เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ รูป/คน ตรวจสอบ แล้วลงพื้นที่ไปทำการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรศึกษาจำนวน ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มพระสงฆ์นักปกครอง (๒) กลุ่มพระสงฆ์นักเผยแผ่ (๓) กลุ่มพระสงฆ์นักวิชาการ (๔) กลุ่มคฤหัสถ์นักการศึกษา (๕) กลุ่มคฤหัสถ์อุบาสกอุบาสิกา เมื่อได้ข้อมูลเชิงลึกแล้วนำไปถอดบทเรียนทำการสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่และได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๖ รูป/คน เพื่อยืนยันองค์ความรู้ให้ได้มาตรฐานแล้วนำไปเสนอเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย” พบว่า

๔.๑ สภาพปัญหา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

สภาพรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย เกิดจากรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีต ซึ่งมีการเผยแผ่เน้นการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่าที่ควรจะเป็น กลับส่งผลกระทบต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์อีก ๕ ประเภท คือ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ และ (๕) การสาธารณสงเคราะห์ สภาพปัญหาที่พบซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยคือ (๑) ปัญหาศาสนนโยบายด้านการบริหาร (๒) ปัญหาการพัฒนาศาสนบุคคล (๓) ปัญหาการบูรณาการองค์ประกอบศาสนา และ (๔) ปัญหาความเป็นเอกภาพของกิจกรรม

๔.๒ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

พระสงฆ์ในสังคมไทยสามารถนำเอาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าไปปรับหรือพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ได้ ซึ่งหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในครั้งนั้น มีรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่แตกต่างกันออกไป เช่น ครั้งแรก ณ ป่าสิปตมฤคทายวัน คือการส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระพุทธศาสนา (พรหมจรรย์) โดยรูปแบบคือทำงานแบบปัจเจก มีเป้าหมายที่ประโยชน์ความสุข ความเกื้อกูลแก่ประชาชนหมู่มากรั้งที่ ๒ ณ วัดเวฬุวัน พระพุทธองค์แสดงโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป โดยทรงกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายเกณฑ์ประเมินผลการเผยแผ่ รวมถึงการบำเพ็ญพุทธกิจหรือการทรงงานของพระพุทธองค์ที่มุ่งประโยชน์ ๓ ประการ คือ จริยาที่เกิดประโยชน์ต่อชาวโลก (โลกัตถจริยา) ประโยชน์ต่อคณาญาติ

(ญาติตถจริยา) และประโยชน์ต่อความเป็นพระพุทธเจ้า (พุทธตถจริยา) ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยได้จริง

๔.๓ การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยสามารถพัฒนาได้ใน ๔ รูปแบบ ได้แก่ (๑) รูปแบบการเผยแผ่ด้านศาสนโนบายการบริหารเพื่อแก้ปัญหาศาสนโนบายด้านการบริหาร ด้วยการวางแผนอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์จะส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนาโดยให้ไปรูปเดียว เพราะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำไปสู่การปรับแก้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ และมอบอำนาจให้พระสงฆ์บริหารปกครองกันตามธรรมวินัย (๒) รูปแบบการเผยแผ่ด้านศาสนบุคคลเพื่อแก้ปัญหาด้านการพัฒนาศาสนบุคคลให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์แสดงโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป โดยทรงกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย เกณฑ์ประเมินผลการเผยแผ่ (๓) รูปแบบการเผยแผ่ด้านการบูรณาการองค์ประกอบศาสนา ต้องบูรณาการทั้ง ๕ ด้านคือ พระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ และศาสนพิธีให้เชื่อมโยงถึงกันอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์การบำเพ็ญพุทธกิจหรือการทรงงานของพระพุทธรองค์ที่มุ่งประโยชน์ ๓ ประการ คือ จริยาที่เกิดประโยชน์ต่อชาวโลก (โลกตถจริยา) ประโยชน์ต่อคณาญาติ (ญาติตถจริยา) และประโยชน์ต่อความเป็นพระพุทธเจ้า (พุทธตถจริยา) (๔) รูปแบบการเผยแผ่ด้านความเป็นเอกภาพของกิจกรรม ต้องยึดหลักการและวิธีการของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่ เช่น การสอนสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานโดยมีหลักการวิธีการตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น ให้เป็นไปแนวทางเดียวกัน

๕. สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยเกี่ยวเนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้วยอำนาจรัฐเข้าไปควบคุมอำนาจองค์กรคณะสงฆ์ เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของฝ่ายราชาณาจักรและเกิดความเป็นเอกภาพ จึงต้องตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่รวมศูนย์อำนาจเหมือนสมัยราชาธิปไตย^๖ ยังใช้ปกครองจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จากประเด็นตรงนี้จึงทำให้พระสงฆ์ในสังคมไทยต้องเปลี่ยนไปตามสังคมและวัฒนธรรมไทยในเชิงวิวัฒนาการซึ่งสอดคล้องกับศรีศักร วัลลิโภดม^๗ ที่กล่าวถึง

^๖ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย (ฉบับปรับปรุง)**, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๓.

^๗ ศรีศักร วัลลิโภดม, **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในเชิงวิวัฒนาการคือการปรับตัวเองในยุคศาสนาการเมืองและยุคเศรษฐกิจการเมือง ในยุคแรกระบบความเชื่อและศาสนาตัวแปรที่ทำให้เกิดอำนาจทางการเมืองที่นำไปสู่พัฒนาการทางสังคม แต่เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ เป็นสถาบันหลักใน ๓ คือ ขาติ พระศาสนาและพระมหากษัตริย์ ดังนั้นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องสอดคล้องกับ แก้ว ชิตตะขบ^๘ ที่ได้กล่าวถึงประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่าเนื่องมาจากเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือและถือว่าเป็นสถาบันหลักอย่างหนึ่งของชาติ การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง ทั้งรูปแบบ หลักการ องค์ประกอบของการเผยแผ่เหมือนพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา จึงสามารถเผยแผ่มาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือประเทศไทยในเวลาต่อมาได้ เพราะการเผยแผ่หรือการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าในสมัยนั้นทรงมียุทธวิธีสอดคล้องกับทฤษฎี แก้วศรี^๙ ที่ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” พบว่า พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีมีข้อสงสัยทั้งวิธีการของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน และสามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่างๆ ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยจำต้องมีรูปแบบศาสนโนบายด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่หรือรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านศาสนโนบายเพื่อการบริหาร

ด้านการศึกษา พระสงฆ์ในสังคมไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ในการสร้างศาสนบุคคลเพื่อรองรับโครงสร้างการบริหารปกครองอย่างเป็นระบบที่อาศัยคุณธรรมเป็นฐาน ไม่ได้มีการจัดการศึกษาในระบับนักรธรรม-บาลีอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นเพียงการรักษาให้ไว้และเก็บผลผลิตจากวัดที่มีศักยภาพในการดำเนินการเท่านั้น^{๑๐} จึงทำให้พระสงฆ์ในสังคมไทยขาดศาสนบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติที่จะเป็นศาสนทายาท เป็นนักปฏิเวธธรรมที่มีจิตใจรักและมีอุดมการณ์ที่จะหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ไม่เหมือน

^๘ แก้ว ชิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร-นคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^๙ ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๐} พระปริยัติพัชราภรณ์, รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์และเจ้าอาวาสวัดไพโรสณฑ์ศักดิ์คาราม, สัมภาษณ์, ๑๓ กันยายน ๒๕๕๙.

สมัยก่อนที่พระสงฆ์ได้อาศัยพระไตรปิฎก^{๑๑} แล้วมีการสร้างศาสนทายาททางการศึกษาสามารถมีพระนักเผยแผ่มีบทบาทในกิจการคณะสงฆ์ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการเผยแผ่ในลักษณะของการประยุกต์ให้สอดคล้องวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับพระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม)^{๑๒} ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)” พบว่าความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมต้องมีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอนใช้รูปแบบและแนวทางการสอนให้ประจักษ์ และต้องมีบทบาทในกิจการคณะสงฆ์ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ในลักษณะของการประยุกต์ให้สอดคล้องวิทยาการสมัยใหม่ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรให้มีการพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านการพัฒนาศาสนบุคคล ก็จะได้พระสงฆ์เป็นศาสนทายาทที่มีความรู้รอบด้านทั้งนักธรรมบาลีและปริยัติสามัญ เป็นการมีศาสนทายาทในเรื่องปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมไปพร้อมกัน

ด้านสาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์ในสังคมไทย ยังไม่มีการบูรณาการองค์ประกอบพระพุทธศาสนาเพื่อการเผยแผ่ เมื่อมองตารางองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ คือ (๑) ด้านพระศาสนา พุทธศาสนิกชนไทยยังยึดถือบุคคลมากกว่าหลักการที่เป็นหลักธรรม ส่วนใหญ่จะเชื่อถือพระพุทธรูปที่เป็นบุคคลคือเจ้าชายสิทธัตถะมากกว่า ด้านศาสนธรรม แม้จะได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์มาทุกยุคจนพัฒนาพระไตรปิฎกได้สมบูรณ์ที่สุดในโลก แต่พุทธบริษัทก็ยังเข้าไม่ถึงพุทธพจน์ ส่วนใหญ่จะศึกษาผ่านการได้ยินได้ฟังมากกว่าจะศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ด้านศาสนบุคคล หลังจากรัฐเข้าแทรกแซงจนแยกคณะสงฆ์เป็นมหานิกายและธรรมยุติกนิกายแล้ว พระสงฆ์ในสังคมไทยแตกแยก แม้พยายามแก้ไขด้วยการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พื้นฐานการปกครองที่เป็นระบบอุปถัมภ์ของรัฐก็ตาม ศาสนบุคคลจึงไม่ได้รับการพัฒนาบนฐานระบบคุณธรรม ศาสนบุคคลที่เป็นสามัญชนจึงอ่อนแอเพราะเข้าไม่ถึงโอกาสและอำนาจ ส่งผลต่อโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ทั้งระบบในปัจจุบัน และผู้ที่ทำงานเผยแผ่ขาดความพอใจ เต็มใจและความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรมเอาแต่ฝ่ายรับ ไม่

^{๑๑} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกับการปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๑๒} พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม), “ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ค.

ทำแบบฝ่ายรุก^{๑๓} ด้านศาสนสถานหรือศาสนวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา แม้มีปรัชญาการก่อสร้างเพื่อการฝึกการปล่อยวางของจิตใจ พุทธบริษัทไทยส่วนใหญ่ยังพัฒนาไปไม่ถึง และ ด้านศาสนพิธี ปัจจุบันบุคคลยังไม่เห็นความสำคัญเหมือนกับทางราชการที่จัดงานพระราชพิธี พระราชกุศลและรัฐพิธีต่างๆ ซึ่งหากมองความสำเร็จด้านการเผยแผ่แล้ว ยังไม่ได้อธิบายความของศาสนพิธีให้บูรณาการเข้ากับองค์ประกอบศาสนาที่เหลือเพื่อให้พุทธบริษัทข้ามพ้นศรัทธาไปสู่สภาวะหรือความเลื่อมใสที่เรียกว่าปัญญาหรือเป้าหมายของพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน^{๑๔} ได้เท่าที่ควรจะเป็น

ดังนั้น ควรปรับเปลี่ยนด้านการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัดเป็นอารามมุ่งให้ใช้ธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ให้ถูกต้อง ซึ่งสามารถบูรณาการสิ่งที่มีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อใช้พื้นที่บริเวณวัดอบรมปลูกฝังวิถีชีวิตวิถีธรรมแก่ผู้เข้าไปในวัด และใช้เป็นสื่อการสอนธรรมะเพื่อเชื่อมโยงถึงพระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี รวมถึงศาสนวัตถุต่างๆ ได้ดีกว่า ศาสนวัตถุต้องสอดคล้องกับหลักธรรมมีปริศนาธรรมเพื่อบูรณาการ เป็นสื่อในการสอนธรรมได้ และอีกประการหนึ่ง ปัญหาความเป็นเอกภาพของกิจกรรมการเผยแผ่ พระสงฆ์ในสังคมไทยมีการปฏิบัติกรรณฐานทั้ง ๒ สาย โดยแต่ละสายก็มุ่งสืบทอดแนวทางตนเอง หรือนั้นไปคนละทางไม่ได้มาประชุมปรึกษาหารือกัน ต่างคนต่างทำและกิจกรรมที่จัดขึ้นก็ไม่ได้มุ่งธรรมนิยมเท่าที่ควรจะเป็น แต่กลับไปโดดเด่นในด้านทุนนิยม และกิจกรรมที่จัดก็มีการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาและประเด็นที่เป็นปัญหาในสังคมไทยน้อยไป รวมถึงนโยบายในการเผยแผ่ที่ดีไม่ได้ทำต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ควรปรับความเป็นเอกภาพของกิจกรรมมาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน^{๑๕} ซึ่งมีหลักการและวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าสอนเป็นแบบอย่างไว้แล้วมาดำเนินการ เพราะสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานไม่ใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือของวัดใดวัดหนึ่ง มีสภาวะที่เป็นเอกภาพอยู่แล้ว พระสงฆ์ผู้จะเป็นนักเผยแผ่จะต้องเป็นเอกภาพร่วมกัน ก่อนเผยแผ่หรือสอนกรรมฐานต้องใช้หลักอภิธานิยธรรมคือมาประชุมกันเป็นประจำก่อนก็จะช่วยให้การทำงานเผยแผ่มีความเป็นเอกภาพ หรือมีกิจกรรมที่ตั้งขึ้นให้มีบทบาทในการส่งเสริมและปกป้องพระพุทธศาสนา ประสานงานกับองค์กรพุทธ เผยแผ่ธรรม สื่อสารกับประชาชนสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ บำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานแก่ชาวพุทธทั้งหลายโดยเป็นตัวแทน

^{๑๓} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), **พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘๙- ๒๙๐.

^{๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๑-๕๒.

^{๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒-๔๐๕/๓๐๑-๓๔๐.

ของชาวพุทธ เช่น ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับเพชญา ชะอุ่ม^{๑๖} ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” พบว่า ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยมีบทบาทในการส่งเสริมและปกป้องพระพุทธศาสนา ประสานงานกับองค์กรพุทธ เผยแพร่ธรรม สื่อสารกับประชาชนสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ บำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานแก่ชาวพุทธทั้งหลายโดยเป็นตัวแทนของชาวพุทธและสนับสนุนกิจการงานของศูนย์ฯ ด้วยความมุ่งมั่นทำงานอุทิศเพื่อพระพุทธศาสนาถึงแม้มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานะของบุคลากร การเงินหรืองบประมาณในการดำเนินงาน

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) พระสงฆ์ในสังคมไทยควรแสวงจุดร่วมและ สงวนจุดต่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ เพราะมีองค์กรบริหารสูงสุดคือมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบไปด้วยบุคลากรทางศาสนาสองส่วนใหญ่ๆ คือพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย และพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เพราะทั้งสองฝ่ายเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนกัน

๒) ควรส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการเรื่องนี้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ มหาเถรสมาคม มหาวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนที่ศึกษาหรือสนใจ หน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา รวมถึงการตีพิมพ์งานในวารสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น

๓) ควรมีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกับรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบภารกิจงานที่โดยตรงและโดยอ้อม เช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ฯลฯ เพื่อร่วมมือกันจัดทำยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพระสงฆ์ในสังคมไทยไปพร้อมกัน

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างปรีชาบุคคัลให้เป็นปฏิบัติบุคคล Okd ปฏิบัติบุคคลให้เป็นศาสนทายาทบุคคล และจากศาสนทายาทบุคคลให้เป็นนักเผยแผ่

๒) ควรมีโครงการฝึกอบรมนักเผยแผ่ให้มีคุณสมบัติและอุดมการณ์อย่างแท้จริง โดยมีระยะเวลาที่เหมาะสมโดยแยกออกเป็น ๔ รูปแบบ เพื่อให้พระสงฆ์ในสังคมไทยผู้เข้าร่วมโครงการมีความเชี่ยวชาญจริงๆ

^{๑๖} นางเพชญา ชะอุ่ม, “ศึกษาบทบาทของศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ค.

๖.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาครัฐ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน
- ๒) ควรศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อสังคมยุคใหม่
- ๓) ควรศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕. (เล่ม ๑๐).
_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙. (เล่ม ๑๐).

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

แก้ว ชิตตะขบ. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.
คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย (ฉบับปรับปรุง). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
พระปริยัติพัชรภรณ์. **สัมภาษณ์**. รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์และเจ้าอาวาสวัดไพโรสณฑ์ศักดาราม. ๑๓ กันยายน ๒๕๕๙.
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกับการปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม). “ศึกษาหลักและวิธีการเผยแพร่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เพชฎา ช่อม. “ศึกษาบทบาทของศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๔.

